

تعزیه و سووشون

بررسی و نقد الهام‌گیری تعزیه از آیین اسطوره‌ای سوگ سیاوش

سید ابوالحسن عمرانی**، اصغر فهیمی فر

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۳/۲۶

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۱۱/۱

**نویسنده مسوول

تعزیه و سووشون

بررسی و نقد الهام‌گیری تعزیه از آیین اسطوره‌ای سوگ سیاوش

فوق لیسانس ارتباطات، خارج فقه و اصول دانشکده صدا و سیما واحد قم

سید ابوالحسن عمرانی

عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

اصغر فهیمی فر

چکیده

ویژگی نمایشی تعزیه، مهم‌ترین جنبه هنری این مناسک آیینی است که نگاه پژوهشگران حوزه نمایش، بیشتر بر آن معطوف بوده و بر همین مبنا آنان در پی یافتن منابعی جهت تأثیرپذیری و الهام‌گیری تعزیه از آن‌ها بر آمده‌اند. برخی از پژوهشگران رد پای از آیین‌های اسطوره‌ای ایران باستان همانند سوگ سیاوش به‌دست داده و قایل به الهام‌گیری تعزیه از این آیین هستند. مشابهت‌های بسیار جزئی و اتفاقی این آیین‌ها و نمونه‌هایی دیگر از این‌دست، همانند نمایش‌های دینی قرون وسطای مسیحی در اروپا، اساطیر بین‌النهرینی، آیین‌های نمایشی شرقی در هند و چین و... نیز از نظرگاه برخی، به‌عنوان خاستگاه یا عوامل تأثیرپذیری تعزیه انگاشته شده است. این دیدگاه‌ها مبتنی بر پشتوانه قطعی و مستندی که بتواند ادعاهای مزبور را اثبات کند، نیست. تعزیه به‌عنوان مهم‌ترین هنر نمایشی دینی ایران، با پشتوانه مذهب و با اتکاء به سنت‌های عزاداری شیعی - از عصر علنی شدن آیین‌های سوگواری حضرت سیدالشهداء (سده چهارم هجری) تا اجرای شیوه نمایشی منظوم (سده دوازدهم و سیزدهم) و در گذر از چندین قرن تحول - به تکامل رسید.

فرازونشیب در مراحل مختلف شکل‌گیری تعزیه را باید در تاریخ سیاسی شیعه، ملاحظه و بررسی کرد. محدودیت‌های سیاسی شیعه و تقابل و عناد خلفا و حاکمان جور با ایشان، و ممنوعیت اجرای شیوه‌های ابلاغ پیام ائمه اطهار و خاندان پیامبر، موجب شد شکل‌گیری تعزیه با ساختار نمایشی و گونه رایجی که در قرون اخیر اجرا می‌شود، قرن‌ها به تأخیر بیفتد. با این رویکرد، اهداف سیاسی و فرهنگی شیعه در طول تاریخ و تلاش در طریق دستیابی به ابزار و شیوه‌های پیام‌رسانی قوی‌تر در راستای ترویج اهداف قیام عاشورا به همراه توانمندی‌های ادبی و هنری شیعه و در اختیار داشتن منابع تاریخی، مقتل‌های منظوم، منظومه‌های نیمه‌نمایشی، سوگ‌نامه‌های داستانی و... به زبان پارسی و ازسویی ظرفیت و قابلیت داستان و واقعه کربلا برای تبدیل شدن به یک آیین نمایشی، مهم‌ترین زمینه‌های پیدایی تعزیه به‌وسیله شیعیان به‌شمار می‌آید. در نتیجه نیازی به طرح بحث الهام‌گیری تعزیه از آیین‌های اسطوره‌ای عهد باستان احساس نمی‌شود...

واژگان کلیدی: تعزیه، آیین دینی، سوگ سیاوش، آیین اسطوره‌ای